

BOLALARNING KREATIV TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDA FANLARARO INTEGRATSIYANING AFZALLIKLARI

Bakiyeva Xilola Sapayevna

Nizomiy nomidagi TDPU Boshlang'ich ta'limda ona tili va uni o'qitish metodikasi kafedrasi dotsenti, PhD

Egamqulova Iroda Safar qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti magistranti

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida bolalarning kreativ tafakkurini shakllantirishning dolzarbligi bayon etilgan. Shuningdek bu jarayonda fanlararo integratsiyadan foydalanishning afzalliklari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, o'quvchi, tarbiya, kreativlik, kreativ tafakkur, integratsiya, integratsion yondashuv.

АННОТАЦИЯ. В данной статье описывается важность формирования творческого мышления детей в образовательном процессе. В нем также подчеркиваются преимущества использования междисциплинарной интеграции в этом процессе.

Ключевые слова: образование, студент, воспитание, творчество, творческое мышление, интеграция, интеграционный подход

ABSTRACT. This article describes the importance of developing children's creative thinking in the educational process. It also highlights the benefits of using interdisciplinary integration in this process

Key words: education, student, upbringing, creativity, creative thinking, integration, integration approach.

KIRISH. Bir nechta fanlarni mukammal biladigan, kreativ fikrlash qobiliyatiga ega, yangiliklarga duch kelganda o'zini yo'qotib qo'yamaydigan shaxslarga bugungi bilim va ma'lumotlar almashinuvi tez o'zgaruvchan global iqtisodiyotda talab katta hisoblanadi.

Ayni shu jarayon ta'lim jarayonini ham doimiy ravishda yangiliklar bilan boyitib borishni talab etadi. Bugungi kunda o'quvchilarni oddiy, an'anaviy darslar yoki qat'iy intizomga asoslangan qattiqqo'llik bilan darslarga jalb etib bo'lmaydi. Ijodkorlik, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlik bugungi kundagi dars muhitida qimmatli ko'nikmalardir. Sinfda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun integratsiyalashgan ta'lim yondashuvi o'quvchilarga ko'p tarmoqli tajribani rivojlantirishga va real dunyoda o'zaro bog'liqliklarning ahamiyatini tushunishga yordam berishning samarali usuli hisoblanadi.

Hozirda qulog'imizga tez-tez integratsiya, integratsion yondashuv kabi so'zlar chalinadi. Xo'sh, integratsiya o'zi nima? Integratsiya lotincha integratio -tiklash, to'ldirish, integer- butun so'zlaridan olingan bo'lib, fanlarning yaqinlashishi va o'zaro aloqa jarayoni; differentsiatsiya bilan birga kechadigan jarayonni ifodalaydi. Mahalliy va xorijiy pedagogika fanida integratsiya muammolarini o'rganish bo'yicha boy tajriba to'plangan. Turli davrlarda ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlikdan foydalanish vazifasini Ya.A.Komenskiy, I.G.Pestalotsi, J.-J. Russo, L.N.Tolstoy, K.D.Ushinskiylar ilgari surdilar. Integratsiya atamasiga turli xil ta'riflar mavjud, xususan Boyer o'zining ilmiy tadqiqotlarida Integratsiyaga quyidagicha ta'rif beradi: "Integratsiya bu nafaqat endilikda o'rganadigan bilimlar majmui balki, mavjud hayotiy tajribalariga ilmiy tomondan ta'rif va tushunchalarning berilishidir." degan.

Integratsion yondashuv o'quv dasturi doirasida o'rganishni birinchi o'ringa qo'yadi, tushunchalar va tajribalarning bog'lanishiga urg'u beradi, egallangan bilim va ko'nikmalarni duch kelishi mumkin bo'lgan yangi va murakkab muammolarga qo'llash imkonini beradi. Integratsiyalashgan o'quv dasturi ko'plab ta'lim sohalarini qamrab oluvchi fanlar va ko'nikmalar o'rtasida mazmunli aloqalarni o'rnatishga qaratilgan bo'lib, yanada boyitilgan o'quv tajribasiga olib keladi. Zamonaviy ta'limda chuqur integratsiya jarayonlarining muqarrarligini ta'kidlab, I.E. Kashekova shunday yozadi: "Zamonaviy dunyo integral asosda qurilgan bo'lib, u ko'p qirrali bilim, malaka, axborot oqimidan to'g'ri axborotni tanlash va uni malakali boshqarish qobiliyatini talab qiladi; ta'lim ham integrativ asosda qurilishi, insonni yangi dunyoga tanishtirishi va uni o'zlashtirishga yordam berishi kerak. Maktabning integratsiyalashgan ta'lim maydoni o'quv materialini takrorlash zaruratini bartaraf etib, dunyo, inson madaniyati, ularning tarkibiy qismlari haqida tizimli va yaxlit bilimlarni ta'minlashni ta'minlaydi. O'quvchilar oldiga, hayotda bo'lgani kabi, turli fanlar bo'yicha bilimlarning integratsiyalashuvini rag'batlantiradigan fanlararo xarakterdagi vazifalar qo'yiladi, bu muammolarni hal qilish jarayonida ular ma'lumot izlaydilar, ilmiy xabarlarini bir tildan boshqasiga tarjima qiladilar.

Integratsiyalashgan ta'limning xususiyatlari:

- Professor-o'qituvchilarni o'quv dasturlarini ishlab chiqishda yanada kreativlikka va izlanuvchanlikka undaydi;

-Ma'lumotlarni samarali tekshirish va qo'llashga o'rgatadi;

- Bolalarga yangi o'quv vaziyatlarini yaratish uchun g'oyalari va tajribalarini birlashtirishga imkon beradi;
- Ijodkorlik, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlikni o'z ichiga oladi;
- Turli xil o'rganish uslublari, nazariyalari va amaliyotni o'z ichiga oladi.

Ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyadan foydalanishning afzalliklari:

1. O'quvchilarning faolligi ortadi:

Ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyadan foydalanish yanada bog'langan va kerakli ta'limni ta'minlash orqali o'quvchilarning faolligini oshiradi. Bir nechta mavzular birlashtirilganda, o'quvchilar ular orasidagi munosabatlarni va o'rganilgan materialni real vaziyatlarda qanday qo'llash mumkinligini ko'rishlari mumkin, bu esa materialni yanada qiziqarli qiladi.

2. Kengroq tushunchalarga ega bo'lishadi:

Mavzularni integratsiyalash orqali o'quvchilar materialni chuqurroq tushunishlari va uni uzoq vaqt davomida saqlab qolishlari mumkin. Ular sub'ektlar o'rtasidagi aloqalarni va ularning bir-biriga qanday munosabatda bo'lishini ko'rishlari mumkin, bu esa yanada kengroq tushunishni ta'minlaydi.

3. Izlanuvchanlik qobiliyatini rivojlantiradi:

Integratsiyalashgan ta'lim o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va har qanday yo'nalish yoki ta'lim sohasida qimmatli bo'lgan boshqa ko'chiriladigan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

4. Motivatsiyasini orttiradi:

Mavzularni integratsiyalash va o'quvchilarga ularni real hayotda qanday qo'llash mumkinligini ko'rsatish materialga motivatsiya va qiziqishni oshirishi mumkin, bu esa ko'proq ishlash va yaxshi natijalarga olib keladi.

5. Kreativlikni oshiradi:

Integratsiyalashgan ta'lim, shuningdek, kreativ fikrlashni va yangi g'oyalarni rivojlantirishni rag'batlantiradi, bu esa o'quvchilarning yanada innovatsion bo'lishiga va qolipdan tashqarida fikrlashga yordam beradi.

6. Turli madaniyatlar bilan tanishish:

Bir nechta fanlarni birgalikda o'rganish orqali o'quvchilar turli madaniyatlar, urf-odatlar, e'tiqodlar va amaliyotlar haqida bilib olishlari mumkin, bu esa kengroq madaniy tushunishga va yanada ochiq dunyoqarashga olib keladi.

7. Haqiqiy dunyoga yaxshiroq tayyorgarlik:

Integratsiyalashgan ta'lim yanada dolzarb va amaliy ta'limni ta'minlaydi, bu esa o'z navbatida kelajakdagi faoliyatlarida o'zining yorqin natijasini ko'rsatadi. O'quvchilar bir nechta mavzularni birgalikda o'rganishganda, ular amaliy vaziyatlarda qanday qo'llanilishi mumkinligini ko'rishlari mumkin. Bu o'quvchilarning kelajakka yaxshiroq tayyor bo'lishiga va o'z kasblarida yanada muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi.

8. Vaqtini yaxshiroq boshqarish:

Bir darsda bir nechta mavzularni integratsiyalash vaqtini yaxshiroq boshqarishni o'rgatadi, bu o'quvchilarga uzoq vaqt davomida bir mavzuga e'tibor qaratish va samaraliroq yondashish imkonini beradi.

9. Jamoada ishlash ko'nikmasini kuchaytiradi:

Loyihalar yoki topshiriqlar ustida birgalikda ishlash o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashi va ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

10. Ma'suliyatni ko'proq his qilish:

O'rganilayotgan fanlarni hayotda qanday qo'llash mumkinligini ko'rish o'quvchilarga ko'proq maqsad va motivatsiya hissini berib, ularning ta'limini yanada mazmunli va dolzarb qiladi.

11. O'quvchilarni taqqoslashga, xulosalash, o'z-o'zini tanqid qilishga o'rgatadi.

Quyida o'quvchilarning kreativ tafakkurini shakllantirish uchun bir nechta metodlarni keltiramiz.

Birinchi misol: O'quvchilar ko'pburchaklar mavzusini o'rganish jarayonida o'qituvchi ularni maktab hovlisiga olib chiqadi, qo'llariga bo'r berib, yo'lakka turli xil ko'pburchaklarni chizishni topshiradi. Topshiriqni bajarishgach ularga bu shaklni o'zlari yoqtirgan narsaga aylantirishlarini aytadi. O'quvchilar bu shakllarni geometrik shakldagi mushukchalar, robotlar, va shunga o'xshash narsalarga aylantiradilar va ularni nima uchun yoqtirishlari so'raladi. Bu orqali o'quvchilarning ijodkorligi rivojlantiriladi.

Ikkinchi misol: O'quvchilarga muzlash tushunchasini o'rgatish jarayonida o'qituvchi o'quvchilardan "Faqat suv muzlaydimi?" deb so'raydi. O'quvchilar esa navbat bilan muzlashi mumkin bo'lgan narsalarni aytishadi. O'qituvchi o'quvchilarni qiziqtirish maqsadida tajriba sifatida ba'zi narsalarni tashqarida qoldirishni taklif qiladi. O'quvchilar ro'yxat tuzadilar suv, sharbat, yelim, sirka, tish pastasi, oyna tozalagich, qog'oz. Ertasi kuni ular tajriba natijalarini muhokama qiladilar. O'quvchilar o'rtasidagi nima muzlab qolishi haqidagi muhokama o'z g'oyalari himoya qilish va murosaga kelish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Ushbu muhokama deduktiv mulohazalarni va faol tinglashni rag'batlantiradi

Uchinchi misol: O'quvchilar yangi yil bayrami uchun ssenariy yozishlari so'raladi. Bunda asosiy narsa har bir o'quvchi xohlagan kostyumda kelishi va o'sha libosiga spektakl tayyorlashi so'raladi. Masalan, o'quvchilar

kata tort shaklidagi yoki super qahramon ko'rinishida kelishlari mumkin faqatgina ularning har biri spektaklda qandaydir rolda bo'lishlari talab etiladi. Ushbu metod yordamida o'quvchilarning kreativ fikrlashi rivojlantiriladi. Tasavvur va ijodkorlik kelajakni yorituvchi fazilatdir. Ikkalasi ham o'quvchilarni talabalarni ilhomlantirish uchun xizmat qiladi. Ta'limni rejalashtirish va loyihalashda shuni inobatga olish kerakki, o'quvchilarga qanday fikrlashni o'rgatish, o'quvchilarga nimani o'ylashni o'rgatishdan ko'ra muhimroqdir.

Ma'lumotlarni kuzatish va tahlil qilish natijasida quyidagi xulosalarga keldik, o'quvchilarning kreativ tafakkurini shakllantirish zamon talabi. Bu jarayonda esa boshlang'ich sinf o'qituvchilarining roli katta. Ular o'z o'quvchilarining ijodiy fikrlash qobiliyatlarini o'z vaqtida aniqlab borishi va doimiy ravishda rivojlantirishi, tahlil va taqqoslashga o'rgatib borishi zarur. Shuningdek, o'quvchilarning kreativ qobiliyatlari rag'batlantirish va samimiy muhit yaratish, kreativ fikrlashni odatga aylantira olishdek mas'uliyat ham ularning zimmasida bo'ladi. Xato qilishdan, muvaffaqiyatsiliklardan cho'chish, haddan tashqari baholarga e'tibor qaratish, tanqidga uchrashdan qo'rqish hissi mavjud o'quvchilarda kreativlik odatga aylanmaydi. Jadallik bilan rivojlanayotgan global dunyoda o'qituvchi doimiy ravishda izlanishda bo'lishi, yangi g'oyalar, fikrlar bilan ta'lim maydonida faol bo'lishi lozim. O'quvchilarni kreativlikka, hayotda duch kelishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlardan erkin chiqib keta olishga o'rgatishda fanlararo integratsiyadan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Garchi fanlarga integratsion yondashuv o'qituvchidan darslarga tayyorgarlik jarayonida ko'proq vaqt talab qilsada, kelajakda o'zining ijobiy natijasini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Fogarty, R. (1993). Bringing integrated curriculum into the elementary classroom. Palatine, IL: Skylight.
- 2.Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. Journal of Russian and East European Psychology, 42(1), 7-97. (English translation by M. E. Sharpe, Inc. of original work published in 1967). <https://doi.org/10.1080/10610405.2004.11059210>
- 3.Joubert, M. M. (2001). The art of creative teaching: NACCCE and beyond. In A. Craft, B.Jeffrey & M.Leibling (Eds.) Creativity in education. London: Continuum <https://www.bloomsbury.com/uk/creativity-in-education-9781847144409/>
- 4.Adizov B. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan. dok.dis. –Toshkent, 2003. – 276 b.
- 5.Komenskiy Ya.A. Tanlangan pedagogik asarlar, 1-jild -M., 1939, 163-bet.
- 6.Ushinskiy K.D. Bolalar dunyosi. O'quvchi. Mantiq bo'yicha dastlabki darslar. – Yig'ilgan. cit., 4-jild. - M.-L.: APN RSFSR, 1948. - 678s.
- 7.Яковлев Е.В. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. – М.: Гуманитар, изд. центр Владос, 2006. – 239 с.
- 8.Rustamova, Z. (2023). O'ZBEK TILI ELEKTRON KORPUSIDA DIALEKTAL KORPUSI LOYIHASI. Наука и инновация, 1(13), 68–71.
- 9.Bakieva X.S. DEVELOPMENT OF LEARNING MOTIVATION OF STUDENTS IN MIXED EDUCATIONAL CONDITIONS. European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA) Available Online at: <https://www.scholarzest.com> Vol. 4 No.4, April 2023,64-66.